СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО, ЦИВІЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА»

УДК 346.61
Куценко В.І.
доц. НУ «Запорізька політехніка»

ВПЛИВ ДЕРЖАВИ НА ДИСКРИМІНАЦІЙНЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ МОНОПОЛІСТА

Державне втручання у ціноутворення на монопольних ринках є необхідним для підвищення соціально-економічної ефективності ринкового механізму. Це не означає встановлення конкретних цін, але важливо забезпечити ефективну взаємодію між механізмами ринкового ціноутворення та державними регуляторами. Основним завданням держави є запобігання неправомірним діям монополістів у встановленні цін та тарифних умов. Часто монополісти використовують цінову дискримінацію, продавати товари за різними цінами різним категоріям покупців. Для цього вони встановлюють різні ціни на одне і те ж благо, враховуючи різні характеристики споживачів.

За умовами, які дозволяють встановлювати різні ціни на одне і те ж благо, розрізняють такі види цінової дискримінації: 1) просторова (продаж у містах і в селі); 2) часова (квитки на денні і вечірні кіносеанси); 3) за доходами покупців (послуги лікаря, юриста); 4) за обсягом споживання блага; 5) за соціальним статусом споживача (проїзні квитки для студентів і працюючих).

Абсолютна цінова дискримінація виникає тоді, коли кожному споживачеві встановлюють індивідуальну ціну на рівні його готовності платити за благо, тобто найвищу з цін, за якою споживач згоден придбати певну одиницю товару або послуги. Таким чином, враховуючи особливу роль монопольних підприємств для економіки країни і для потреб населення, особливо в умовах системної економічної кризи, в якій знаходиться наша держава, регулювання діяльності монополій має бути спрямоване, перш за все, на зупинення чи стримування зростання цін на їх продукцію і послуги на внутрішньому ринку, при одночасному збереженні цих цін і тарифів на рівні, достатньому для розширеного відтворення суб'єктів монополій.

Рішення про методи регулювання діяльності суб'єктів монополій повинні прийматися з урахуванням необхідності стимулювання за допомогою цін і тарифів якості продукції, що виробляється, та послуг, що надаються, а також задоволення попиту на них.

Щодо дискримінаційного ціноутворення монополій, то варто зазначити, що держава також може використовувати цей механізм, намагаючись полегшити тягар, пов'язаний з монополією. Наприклад, держава може встановлювати знижені тарифи для соціально незахищених груп населення – пенсіонерів, інвалідів, студентів.

Важливим аспектом є джерело покриття цих пільг. Дуже часто в Україні воно або не визначається, або ж без відповідних розрахунків перекладається на плечі виробника. Найбільш поширеним прикладом є пільги на комунальні послуги. Кількість «пільговиків» вже порівняна з кількістю людей, які таких пільг не мають. Однак це не сприяє ані стабілізації соціального становища, ані нормальному відтворенню капіталу підприємства-монополіста.

Практика використання цінової дискримінації може бути застосована державою не лише у випадку прямого державного регулювання природної монополії, але і у випадку торгів за право надання послуги. Таким чином, цінова дискримінація стає двостороннім інструментом, який може бути з успіхом використаний як монополією, так і державою для досягнення власних цілей. В результаті виникає певний баланс інтересів, і гострота проблеми з боку монополістів пом'якшується.

На жаль, Указ Президента України «Про концепцію вдосконалення державного регулювання природних монополій» не передбачає нічого у напрямку регулювання дискримінаційного ціноутворення монополій, а ключовим у даному документі являється саме розподіл посад в керівництві регуляторів.

Положення «Про державне регулювання цін (тарифів) на продукцію виробничо-технічного призначення, товари народного споживання, роботи і послуги монопольних утворень» передбачає регулювання цін на продукцію суб'єктів монополій через встановлення фіксованих чи граничних рівнів цін, торговельних і посередницько-збутових надбавок, а також граничних нормативів рентабельності або запровадження обов'язкового декларування зміни цін. Так, тарифи на послуги Концерну «Міські теплові мережі» встановлюються виконавчим комітетом Запорізької міської ради на фіксованому рівні, при цьому не застосовуючи елементи дискримінаційного ціноутворення. Для кожної категорії споживачів встановлюються однакові тарифи без врахування соціального становища чи інших чинників.

Держава може і повинна більш активно використовувати такі механізми впливу на економічну поведінку суб'єктів монополій, як встановлення правил обслуговування і правил вільного недискримінаційного доступу споживачів до послуг природних монополій. Необхідний контроль інвестиційної політики і майнових угод за участю суб'єктів монополій, здійснення контролю за дотриманням умов договорів, які укладаються монопольними суб'єктами монополій зі споживачами, раціоналізації збуту продукції і споживачами їх послуг.

Таким чином, держава має можливості активно впливати на політику цінової дискримінації монополії, однак, на сьогоднішній день, керівництво нашої країни такими можливостями не користується.